

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 2629/03

בפני :
כבוד השופטת מ' נאור
כבוד השופטת ע' ארבל
כבוד השופטת א' חיות

העותרים :
1. סבטלנה איבשין
2. פבל איבשין

נגד

המשיבים :
1. שר הפנים
2. מנהל מינהל האוכלוסין

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה : י"א באלול התשס"ח (11.9.2008)

בשם העותרים : עו"ד א' וייסברג ; עו"ד ר' אנושו

בשם המשיבים : עו"ד ו' חלאוה

פסק-דין

השופטת א' חיות:

השתלשלות האירועים וטענות הצדדים

1. העותרת 1 (להלן: העותרת), ילידת רוסיה, לא יהודיה, נישאה ברוסיה לארקדי פליישר שהינו יהודי ומנישואים אלה נולדה בתם הבכורה, יוליה (להלן: יוליה). נישואי העותרת לפליישר באו אל קיצם ביום 3.2.1981 ולאחר מכן נישאה העותרת בשנית ברוסיה לולדימיר איבשין ונולד בנם פבל איבשין, הוא העותר 2 (להלן: העותר). נישואי העותרת לאיבשין נכשלו אף הם ובני הזוג התגרשו ביום 28.6.1999. כשנה לאחר מכן, ביום 13.7.2000, נישאה העותרת בשלישית ברוסיה לאנטולי גרוזני שהינו נכד של יהודי וככזה זכאי לקבל מעמד בישראל לפי חוק השבות, תש"י-1950 (להלן: חוק השבות).

2. בינתיים בשנת 1992, עלתה הבת יוליה לישראל וכעבור כשש שנים נולדה כאן בתה הבכורה (נכדתה של העותרת). העותרת ביקרה בארץ פעמים מספר ובאוקטובר 2000, כשלושה חודשים לאחר נישואיה לגרוזני, פנו השניים בבקשה לעלות לישראל ולאחר כחודשיים, ביום 6.12.2000, הגיעו בני הזוג ארצה וקיבלו אשרת עולה ואזרחות ישראלית מתוקף היותו של גרוזני, כאמור, נכד של יהודי. העותר, שהיה אז כבן 12, הגיע אף הוא לישראל יחד עם העותרת וגרוזני וניתן לו מעמד של תושב קבע בארץ. נישואיה של העותרת לגרוזני לא האריכו ימים וביום 6.7.2001 פנה גרוזני לבית המשפט העליון וביקש שתיקבע ערכאה מוסמכת להתרת נישואיהם. בעקבות מהלך זה אכן הותרו הנישואין בפסק-דינו של בית המשפט לענייני משפחה בראשון לציון מיום 14.4.2002. ביני לביני הגיש ביום 1.10.2001 איבשין, אביו של העותר, בקשה לקבל אשרת כניסה לישראל. בקשה זו נדחתה על ידי הקונסוליה הישראלית במוסקבה והובהר לו כי על האזרח הישראלי המבקש להזמין להגיש בקשה מתאימה. סמוך לאחר מכן פנתה העותרת למשיב 1 וביקשה לאשר את כניסתו של איבשין ארצה ובפניה זו ציינה כי אינה מתגוררת עוד עם גרוזני. בקשה זו וכן בקשה נוספת שהגישה העותרת בעניין זה נדחו על ידי המשיב 1.

3. לאחר התרת נישואי העותרת וגרוזני שלח גרוזני ביום 15.5.2002 מכתב למשיב 1 ובו ביקש לגרש את העותרים מישראל. במכתבו סיפר גרוזני כי העותרת עמדה על כך שהם יעלו לישראל מיד לאחר נישואיהם וכי עם עלייתם ארצה לא הסכימה העותרת לגור עימו והעותרים עברו להתגורר אצל יוליה. עוד תיאר גרוזני במכתבו כי העותרת ניסתה לגרום לכך שגם בעלה הקודם, איבשין, יגיע לישראל. בעקבות פניה זו נערך לעותרת ביום 25.6.2002 שימוע במחלקת האשרות במינהל האוכלוסין. לאחר השימוע הובא עניינה של העותרת בפני הוועדה המייעצת למשיב 1 בדבר ביטול אזרחות ואשרת עולה אשר בראשה עמד בשעתו השופט בדימוס דוד בר-טוב (להלן: הוועדה המייעצת) וזו קבעה בהחלטתה מיום 16.1.2003 כי שוכנעה שנישואי העותרת לגרוזני היו נישואים פיקטיביים שלא נועדו אלא לשם קבלת מעמד בישראל ולפיכך המליצה לבטל את המעמד שניתן לעותרת. המשיב 2 אימץ את ההמלצה וכחודש לאחר מכן, ביום 18.2.2003, הודיע לעותרת כי הוחלט לבטל את אשרת העולה ואת האזרחות הישראלית שניתנו לה וכן לבטל את מעמד הקבע שניתן לעותר ועל כן עליהם לצאת מישראל עד ליום 19.3.2003.

4. בעקבות החלטה זו הגישו העותרים את העתירה שבפנינו בה הלינו על כך שהחלטה בעניינם התקבלה מבלי שנערך לעותרת שימוע כדין ובהדגישם כי בפגישה הקצרה שנערכה במינהל האוכלוסין לא ניתנה לה הזדמנות נאותה להשמיע את כל

טענותיה ובנוסף לא נמסרו לה העובדות אשר עליהן ביססו המשיבים את החלטתם. עוד ציינו העותרים כי נישואי העותרת לגרוזני היו אמיתיים וכנים וכי גרוזני הוא שעזב אותה מיוזמתו וכן יזם את הליך התרת הנישואים, כנראה משום שלא היה מעוניין לטפל בה לאחר ניתוח שעברה סמוך לאחר הגעתם ארצה. לפיכך, כך טענו העותרים, אין בסיס למסקנת המשיב 1 כי נישואי העותרת לגרוזני היו נישואים פיקטיביים. המשיבים טענו מנגד כי דין העתירה להידחות והדגישו כי בניגוד לטענת העותרים ניתנה לעותרת האפשרות להשמיע את טענותיה במסגרת הראיון שנערך לה ביום 25.6.2002 והיא אף הגישה מסמך בכתב באותו מעמד. אולם, נוכח הראיות שהיו בפניו ונוכח המלצות הוועדה המייעצת בהקשר זה שוכנע המשיב 1 כי העותרת קיבלה אשרת עולה ומעמד של אזרחית על יסוד מצג שווא ונישואים פיקטיביים ומשכך בדין הורה על ביטול אשרת העולה והאזרחות הישראלית שניתנו לעותרת. בהקשר זה הדגישו המשיבים כי מסקנה זו נתמכת בכך שהעותרת וגרוזני עלו לישראל זמן קצר מאוד לאחר נישואיהם; בכך שזמן קצר לאחר עלייתה ארצה פנתה העותרת בבקשה ליתן לאיבשין, בעלה הקודם, אשרת כניסה לישראל; בכך שמיד עם הגיעה ארצה התגוררה העותרת עם בתה ולא עם גרוזני (עובדה שעלתה הן ממכתבו של גרוזני והן מהבקשה שהגישה העותרת עצמה למתן אשרת כניסה לאיבשין); בכך שכשנה ושלושה חודשים לאחר עלייתם ארצה הותרו הנישואים של בני הזוג ובכך שבשימוע שנערך לה לא טרחה העותרת להזים באופן ממשי את החשדות בנוגע לכנות נישואיה. עוד טענו המשיבים כי את משמעות המושגים "נישואים" ו"בני זוג" יש לבחון על פי תכלית ההוראות הקבועות בחוקים השונים ואין מניעה כי נישואים התקפים לעניין דיני האישות לא יהיו תקפים לעניין דינים אחרים. המשיבים הוסיפו וצינו כי העותרת קיבלה את האזרחות מכוח סעיף 4א לחוק השבות אשר נועד למנוע קרע משפחתי בין בני זוג אמיתיים שאחד מהם יהודי, אך רציונל זה אינו מתקיים במקרה דנן שכן גרוזני לא היה בן זוגה האמיתי והקשר ביניהם נועד רק לשם קבלת מעמד בישראל.

5. כשנה לאחר הגשת העתירה, ביום 15.3.2004, הגישו העותרים שני תצהירים התומכים לטענתם בעמדתם בדבר כנות נישואי העותרת וגרוזני: האחד, תצהיר של גרוזני עצמו בו הצהיר כי הוא החל להתגורר עם העותרת ברוסיה "כבעל ואישה" כבר בסוף שנת 1997, כי הוא זה ששיכנע את העותרת לעלות לישראל, וכי יזם את הליכי הגירושין וכן את הפניה למשיב 1 על רקע חששו שיחייבו אותו לשלם מזונות לעותרת ולבנה. התצהיר השני הינו תצהירה של יוליה, אשר הצהירה על כך שבשנת 1997 ענה לטלפון בבית אימה אדם בשם טולה (קיצור של אנטולי) אשר אמר לה שהוא מתגורר עם אימה וכי אימה סיפרה לה שאותו אדם מנסה לשכנע אותה לעלות לישראל. כן הצהירה יוליה כי לאחר שאימה, גרוזני והעותר עלו ארצה התגוררו שלושתם יחד

בביתה וכן כי היא שמעה את גרוזני אומר שהוא חושש שלאחר הניתוח שעברה אימה היא תהפוך לנכה והוא יצטרך לכלכל אותה. בהתייחס לתצהירים אלו ציינו המשיבים כי בשינוי הגרסה של גרוזני בשלב זה אין כדי להוביל לשינוי החלטה שהתקבלה בעניינם של העותרים וזאת נוכח מכלול הנתונים והראיות שהונחו בפניהם המצביעים כולם על כך שנישואי העותרת וגרוזני היו נישואים פיקטיביים. ואולם, בהחלטתו מיום 2.2.2005 הורה בית משפט זה, בהסכמת הצדדים, כי בנסיבות העניין ונוכח התצהירים החדשים שהוגשו יובא עניינם של העותרים פעם נוספת בפני הוועדה המייעצת (אשר הרכבה השתנה בינתיים ובראשה עומד עו"ד צבי ענבר), על מנת שהמלצתה תשמש את המשיבים לצורך קבלת החלטה בעניין.

6. ביום 24.8.2006 קבעה הוועדה המייעצת לאחר דיון נוסף כי "לנו אין ספק בכך שמדובר בנישואין פיקטיביים, המצדיקים ביטול האזרחות ואשרת העולה של [העותרת]". עם זאת בנסיבות המיוחדות של העניין, כאשר העותרת רוצה להתגורר בקרבת בתה ונכדתה ולא הגיעה לישראל על מנת לעסוק בפעילות בלתי חוקית ואף לא רכשה זהות מזוייפת, המליצה הוועדה המייעצת לאשר לעותרים ישיבת קבע בארץ. משהובא העניין בשנית להחלטת המשיב 1 סבר הוא כי אין לשנות מן החלטה בדבר שלילת מעמדם של העותרים בישראל ובאשר למתן מעמד מטעמים הומניטריים החליט המשיב 1 כי טרם שיוחלט בסוגיה זו ראוי כי העניין יידון בפני הוועדה הבינמשרדית למתן מעמד מטעמים הומניטריים (להלן: הוועדה הבינמשרדית). ביום 2.5.2007 קיימה, אפוא, וועדה זו דיון בבקשת העותרים אשר בסיומו החליטה להמליץ על דחיית הבקשה. המלצה זו אומצה על ידי המשיב 2 ובהודעה משלימה מטעמים טענו המשיבים כי בנסיבות שנוצרו דין העתירה להידחות, וכי מכל מקום ככל שהעותרים מבקשים להלין על החלטה שלא ליתן להם מעמד מטעמים הומניטריים עליהם להפנות עתירתם בהקשר זה לבית המשפט לעניינים מנהליים המוסמך לדון בסוגיה.

7. לאחר כל הדברים הללו נדחתה העתירה, בהסכמת הצדדים, ככל שהיא נוגעת לעותרת בדיון שנערך בבית משפט זה ביום 22.10.2007, וניתנה לה שהות של חצי שנה לעזוב את ישראל. העותר מצידו הביע את רצונו להתגייס לצבא ולהתגורר בישראל בה מתגוררת אחותו וזאת גם בהעדרה של אימו, על מנת לבנות כאן את עתידו. לפיכך, הוסכם כי הוא יהיה רשאי להגיש בקשה נוספת בעניין זה לוועדה הבינמשרדית. דיון בבקשה נוספת זו נערך בפני הוועדה הבינמשרדית ביום 27.2.2008 אך זו החליטה שלא להעתר לה בקובעה כי לא מצאה במקרה דנן טעמים הומניטריים מיוחדים המצדיקים מתן מעמד לעותר. המלצה זו אומצה על ידי המשיב 2 אך העותר מיאן להשלים עם ההחלטה והוא עומד על העתירה ככל שהיא נוגעת אליו.

8. המשיב 1 שלל את מעמדה של העותרת לאחר שהגיע לכלל מסקנה כי הנישואים אשר בעקבותיהם הוענק לה אותו מעמד היו נישואים פיקטיביים אשר לא נועדו אלא לשם קבלת המעמד בישראל. סוגיה זו עמדה במוקד העתירה בראשית הדרך, אך כמתואר לעיל ביום 22.10.2007 נדחתה העתירה, בהסכמת הצדדים, ככל שהיא נוגעת לעותרת והוסכם כי העותר יהיה רשאי להגיש בקשה מטעמו לוועדה הבינמשרדית. בדיון שהתקיים בפנינו ביום 11.9.2008 ניסה העותר לטעון כי למרות מהלך הדיונים הקודמים וההסכמה שהושגה במסגרתם לעניין דחיית העתירה בעניינה של העותרת, שמורות לו הטענות לעניין כנות הנישואים בין העותרת לגרוזני. עמדה זו אין לה עיגון בהחלטה מיום 22.10.2007 לפיה נדחתה בהסכמה העתירה ככל שהיא נוגעת לעותרת והיא חוייבה לצאת את הארץ. כל שנקבע באותה החלטה בענייניו של העותר הוא כי תינתן לו, בהסכמה, הזדמנות נוספת לשכנע את הוועדה הבינמשרדית לעניינים הומניטאריים חריגים כי עניינו שלו בנפרד מעניינה של העותרת מצדיק התחשבות ומתן מעמד לפנים משורת הדין. משכך, לא ראינו מקום להידרש בשלב זה של הדיון לשאלת כנות הנישואים והדיון מתמקד עתה אך ורק בשאלה האם יש מקום להתערב בהחלטת המשיבים להותיר על כנה את שלילת מעמדו של העותר לאחר שהוועדה הבינמשרדית שבה ובחנה את עניינו בנפרד וכך המליצה. במאמר מוסגר נציין עם זאת על מנת להפיס את דעת העותר כי הטענות שהועלו על ידי העותרים לעניין כנות הנישואים אינן מקימות על פני הדברים עילה להתערבות בהחלטותיו של המשיב 1 (הנסמכות על המלצות חוזרות ונשנות של הוועדה המייעצת בעניין זה) וזאת נוכח קיומן של ראיות מנהליות המעידות על הפיקטיביות של נישואי העותרת וגרוזני.

אשר להחלטתו האחרונה של המשיב 2 המאמץ את המלצת הוועדה הבינמשרדית ששבה וקבעה כי אין זה המקרה המצדיק מתן מעמד מטעמים הומניטאריים חריגים ולו לעותר בלבד, בנפרד מאימו. הלכה פסוקה היא כי בהפעילו את סמכותו למתן אשרות ורשיונות ישיבה בישראל מכוח חוק הכניסה לישראל, תשי"ב-1952 (להלן: חוק הכניסה לישראל) מסור למשיב 1 שיקול דעת רחב (ראו ע"מ 11538/05 נטיוטוב נ' שר הפנים, פסקה 5 (לא פורסם, 25.11.2007) והאסמכתאות המובאות שם). קל וחומר שרחב הוא שיקול הדעת המסור לו לצורך קבלת החלטה בדבר מתן אשרה או רישיון מטעמים הומניטאריים חריגים. בהתאמה, יהא גדר ההתערבות של בית המשפט בהחלטות ממין זה מצומצם ויוגבל למקרים יוצאי דופן בהם נפל פגם חמור בהחלטה הנוגעת למתן אשרה או רישיון מטעמים

הומניטאריים, כגון שיקול זר או פגם חמור אחר היורד לשורש העניין. במקרה שלפנינו נדון עניינו של העותר פעמיים בפני הוועדה הבינמשרדית האמונה על בחינת מקרים המצדיקים מתן אשרה או רישיון מטעמים הומניטאריים חריגים ופעמיים נקבע על ידה כי בהתחשב במכלול הנסיבות הנוגעות לפרשה זו אין מדובר במקרה המצדיק מתן אשרה או רישיון מטעמים הומניטאריים. אכן מאז כניסתו של העותר לישראל יחד עם אימו וגרוזני והוא אז כבן 12 שנים, חלפו כשמונה שנים שהינן שנים מעצבות בחייו של נער צעיר. במהלך שנים אלה למד העותר את השפה העברית, רכש השכלה ואך טבעי הוא כי נקשר לארץ והוא אף מבקש לשרת בצה"ל. יחד עם זאת ראוי לזכור כי ההחלטה הראשונה בדבר שלילת מעמדם של העותרים התקבלה אצל המשיבים עוד בשנת 2003 דהיינו כשנתיים לאחר כניסתם ארצה, אך מאז ועד לאחרונה במשך כחמש שנים נוספות בחרו העותרים להמשיך ולשהות בישראל לצורך ניהול ההליכים כנגד ההחלטה לשלילת מעמדם. בחנתי את הטענות שהעלה העותר כנגד ההחלטה לאמץ את המלצת הוועדה הבינמשרדית בעניינו ולא מצאתי כי יש בהן כדי לבסס עילה להתערבותנו בה. מדובר בהחלטה שהתקבלה כדין על פי שיקול הדעת המסור למשיב 1 ובית משפט זה, עם כל ההבנה למצב הלא פשוט שאליו נקלע העותר, לא ימיר את שיקול דעת המשיב בשיקול דעתו שלו.

9. בשולי הדברים אציין כי יש צדק בטענת הסף שהעלו המשיבים ולפיה הוקנתה לבית המשפט לעניינים מנהליים הסמכות לדון בעתירות נגד החלטות המשיב 1 לפי חוק הכניסה לישראל (ראו סעיף 5(1) לחוק בתי משפט לעניינים מנהליים, תש"ס-2000 בצירוף פרט 12(1) לתוספת הראשונה לחוק) וכי משעומד לעותר סעד חלופי די בטעם זה לדחיית העתירה (ראו בג"ץ 3287/05 צ'יורני נ' שר הפנים, פסקה ג(2) (לא פורסם, 19.7.2005)). אולם, בנסיבותיו המיוחדות של מקרה זה סברתי כי ראוי לבחון את טענות העותר לגופן ואין מקום להפנותו בשלב כה מתקדם של הדיון בעתירה אל בית המשפט לעניינים מנהליים. כזכור הוגשה העתירה שבכאן עוד בשנת 2003 ומאז עברה גלגולים שונים כמתואר לעיל, ובכלל זה הוכרע במסגרתה עניינה של העותרת בהחלטה מיום 22.10.2007 לפיה אף ניתנה לעותר, בהסכמה, ההזדמנות לשוב ולפנות לוועדה הבינמשרדית. בנסיבות מיוחדות אלה סברתי כי עלינו המלאכה לגמור אך מכל מקום, גם לאחר בירור טענות העורר לגופן נראה כי דין עתירתו להידחות מן הטעמים שמניתי לעיל וכך אציע לחברותיי. עוד אציע כי לא ייעשה במקרה זה צו להוצאות נגד העותר וכי תינתן לו שהות עד יום 31.12.2008 להיערך לקראת יציאתו מן הארץ.

השופטת מ' נאור:

אני מסכימה.

שופטת

השופטת ע' ארבל:

עם כל ההבנה למצבו של העותר ולרצונו העז להשתלב בחיי הארץ ואף לשרת בצה"ל, אני מסכימה עם חברתי השופטת א' חיות שאין עילה להתערבותנו בהחלטת המשיב, ואני מצטרפת גם אם לא בלב קל לפסק דינה.

שופטת

הוחלט כאמור בפסק דינה של השופטת א' חיות.

ניתן היום, כ"ח אלול, תשס"ח (28.09.2008).

שופטת

שופטת

שופטת